

**BILIMLARNI INDIVIDUALLASHTIRISH ORQALI
O'QUVCHILARDA LINGVISTIK KOMPETENTSIYALARNI
SHAKLLANTIRISHNI TASHKILASHTIRISH.**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14539499>

Yusupova Nargiza Nigmatovna

Alisher Navoiy nomidagi

o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Xorijiy tillar kafedrası v.b.dotsent

Ph.D.

Yusupova_n@navoiy-uni.uz

nargizanigmatovna@gmail.com

tel; 998977702744

Annotatsiya

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning lingvistik bilimlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Lingvistik kompetentsiyalarni rivojlantirish nafaqat o'quvchilarning tilni o'rganish jarayonidagi muvaffaqiyatini ta'minlaydi, balki ular uchun mustahkam kommunikativ asos yaratadi.

Kalit so'zlar

Lingvistik kompetensiya, bilimlarni individuallashtirish, Ta'lim jarayonida o'quvchilarning qiziqishlarini saqlab qolish, til kompetentsiyalar.

Abstract

In the modern education system, it is important to develop the linguistic knowledge of students, taking into account their individual characteristics. The development of linguistic competencies not only ensures the success of students in the language learning process, but also creates a solid communicative foundation for them.

Keywords

Linguistic competence, individualization of knowledge, maintaining students' interest in the educational process, language competences.

Bilimlarni individuallashtirish – bu o'quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishdir. Lingvistik kompetensiya esa tilni to'g'ri va samarali ishlatish qobiliyatini anglatadi. Ushbu ikki tushunchaning uyg'unlashuvi o'quvchilarda tilni o'rganish va undan

foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. **O'quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlash:** O'quvchilarning qobiliyatlari, qiziqishlari va o'rganish uslublarini tahlil qilish orqali ularning ehtiyojlarini aniqlash lozim.

Lingvistik kompetentsiya – bu o'quvchining tilni bilish va undan foydalanish ko'nikmalarini ifodalovchi murakkab tushuncha bo'lib, u quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

- **Fonetik bilimlar:** tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish va ajratish qobiliyati.

- **Leksik kompetentsiya** – so'z boyligini bilish, yangi so'zlarni tushunish va ulardan foydalanish ko'nikmasi.

- **Grammatik kompetentsiya** – gap tuzish va til qoidalariga amal qilish qobiliyati.

- **Semantik kompetentsiya** – so'z va gaplarning ma'nosini tushunish va ularni to'g'ri talqin qilish qobiliyati.

- **Pragmatik kompetentsiya** – tilni muayyan vaziyatlarda samarali va muloqot maqsadlariga muvofiq ishlatish ko'nikmasi.

- **Diskurs kompetentsiyasi** – matn va muloqotni mantiqiy va izchil qurish, axborotni tartibga solish qobiliyati.

Kelajak avlodga ta'lim-tarbiya berishning maqsadi, vazifalari, mazmuniniyangilash tizimi oldida turgan dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Shunga asoslanib bugun chuqur anglab oldik-faqatgina zamonaviy asosda ta'lim-tarbiya olgan, jahonning manaman degan mamlakatlaridagi tengdoshlari bilan bellasha oladigan, jismoniy va ma'naviy jihatdan barkamol yoshlar etishtiriladi. Har tomonlama yetuk, barkamol yoshlarni yetishtirish uchun albattamalakali, o'z mutaxassisligini chuqur egallagan o'qituvchilar zarur. Shuning uchun zamonaviy kunda o'qituvchilar oldiga juda ko'p vazifalar qo'yilmoqda.

O'qitish va o'zlashtirish haqida umumiy tushuncha ma'lumki ta'lim berish-insonparvarlik san'ati, mahorati hisoblanadi. Ko'pgina kuzatuvchilar ma'lumo'quv rejasi yoki mashg'ulot rejasida, tadqiqotlarda, darsliklarga tayanganholda ta'lim berishni juda muqaddas ekanligi xaqida ko'p marotabata'kidlaydilar. Ta'lim berish birinchi navbatda har doim ta'lim oluvchilar vaularni rivojlanishiga qaratilmog'i lozim. Shundagina biz har kun o'zimizdanmashg'ulot jarayonidan amalga oshiradigan operatsiyalarimiz "tadabalarirningrivojlanishi uchun yordam beradimi?, men qanday rivojlantirishni bilaman? vaqanday ko'rsatgichlarda rivojlantirishni hohlayman?" shunda bu kabisavollarga javoblarni topib orqali ushbu jarayonda darsliklarni tanlash, dasturniloyihalash, tadqiqotni taqdim etish, munozaralarni amalga oshirish samaradorbo'ladi. Bizning yuqoridagi rivojlanish

xaqidagi fikrimizga ba'zilarqo'shilmasligi va qilgan ishlarimizni samarasiz deb topishi mumkin. Bilimlarni individuallashtirishda o'qituvchini ham ro'li katta. O'quvchilarni individual o'ganishi va ularga alohida ahamiyat berishi zarur. Har bir talaba individual. Faoliyat turini o'zgartirish darslarni qiziqarli va samarali qiladi, shuningdek, o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos yondashuvni ta'minlaydi.

Bilimlarni individuallashtirish va shakllantirish – bu ta'lim jarayonida har bir o'quvchining shaxsiy ehtiyojlari, qiziqishlari va imkoniyatlarini inobatga olish hamda ularning bilim darajasini mustahkamlashga qaratilgan strategiyalar yig'indisidir. Har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish uchun metodologik yondashuvlar va prinsiplar majmuasidir.

Bilimlarni individuallashtirish:

1. **Shaxsiy yondashuv:** Har bir o'quvchining intellektual va psixologik xususiyatlarini hisobga olish. Ta'lim jarayonida har bir o'quvchining shaxsiy xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va imkoniyatlarini inobatga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etish uslubidir. Bu yondashuv o'quvchining rivojlanish jarayoniga individual tarzda yondashishni, uning qobiliyatlarini rivojlantirishni va shaxsiy imkoniyatlarini maksimal darajada ochib berishni maqsad qiladi.

2. **Moslashtirilgan o'quv rejasi:** O'quvchining bilish qobiliyatlariga mos o'quv materialini tanlash va taqdim etish. Bu o'quvchining individual qobiliyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va rivojlanish xususiyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqiladigan maxsus ta'lim dasturi. Ushbu yondashuv har bir o'quvchi uchun o'quv jarayonini moslashtirishni ko'zda tutadi, bu esa ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi.

3. **Faoliyat turini o'zgartirish:** Har bir o'quvchining qobiliyatiga qarab, topshiriqlarni tanlash va muvofiqlashtirish. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning qiziqishlarini saqlab qolish, bilim olish jarayonini samarali qilish va faol ishtirokni ta'minlash uchun turli xil faoliyat turlarini kiritish orqali o'quv jarayonini diversifikatsiya qilish usulidir.

4. **Texnologiyalardan foydalanish:** O'quvchining bilim olish jarayonini qulay va samarali qilish uchun interaktiv resurslar va dasturlardan foydalanish. Ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), interaktiv vositalar va innovatsion uskunalardan foydalanish orqali bilim olishni samarali va qiziqarli qilishga qaratilgan yondashuvdir. Bu usul zamonaviy ta'limning ajralmas qismi bo'lib, o'quvchilarning bilim olish jarayonini tezlashtirish va ularni har tomonlama rivojlantirishni maqsad qiladi.

Bilimlarni shakllantirish:

1. **Bilimlarni mustahkamlash:** O'quvchilarning yangi bilimlarni to'g'ri qabul qilishini va tushunishini ta'minlash.
2. **Ko'nikmalarni rivojlantirish:** Amaliy mashqlar va mustaqil topshiriqlar orqali bilimlarni qo'llash qobiliyatini shakllantirish.
3. **Qayta aloqa:** O'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholash va aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish.
4. **Motivatsiya yaratish:** O'quvchilarni o'qishga qiziqtirish va ularning ichki intilishlarini rag'batlantirish.

Bilimlarni shakllantirishda e'tibor berilishi lozim bo'lgan jihatlar:

O'quvchilarning yosh va individual xususiyatlari: Ta'lim usullari va materiallari o'quvchilarning yoshiga, qiziqishlariga va qobiliyatlariga mos bo'lishi kerak.

Faol ishtirokni ta'minlash: O'quvchilarni o'quv jarayoniga faol jalb etish, ularning fikrlarini tinglash va rag'batlantirish muhimdir.

Qayta aloqa: O'quvchilarning bilim darajasini muntazam baholash va kerakli tuzatishlar kiritish orqali ta'lim sifatini oshirish.

Motivatsiya: O'quvchilarda o'rganishga bo'lgan qiziqish va ishtiyoqni oshirish uchun rag'batlantiruvchi usullardan foydalanish.

Moslashtirish: Ta'lim jarayonini o'quvchilarning ehtiyojlari va imkoniyatlariga mos ravishda tashkil etish.

Bilimlarni shakllantirish jarayonida turli usul va yondashuvlarni qo'llash orqali o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali va qiziqarli qilish mumkin.

Ushbu ikki jarayon birgalikda o'quvchilarning bilim olishdagi muvaffaqiyatini oshirish va ularda mustahkam ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Bilimlarni shakllantirish jarayonida turli usul va yondashuvlarni qo'llash orqali o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali va qiziqarli qilish mumkin. Bu usullar o'quvchilarning qiziqishlarini oshirish, ularning faol ishtirokini ta'minlash va bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi. O'quvchilarning bilish faoliyatini kengaytirish va ularning psixologik-pedagogik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish. O'quvchilarda qadriyatli muloqot madaniyatini shakllantirish va ularning shaxsiy ma'nolarini rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etish. Ushbu usul va yondashuvlarni qo'llash orqali o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali va qiziqarli qilish, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish va ta'lim sifatini oshirish mumkin.

Fonetik bilimlar tilshunoslikning bir bo'laki bo'lib, u tilning ovozli tomoni - tovushlar, ularning hosil bo'lishi, tuzilishi, xususiyatlari va til tizimidagi

vazifalarini o'rganadi. Fonetikaga oid bilimlar lingvistikaning muhim qismi hisoblanadi, chunki nutqning ma'nosi va grammatik tuzilishini to'g'ri tushunish uchun tovush tizimining rolini anglash zarur.

Artikulyatsion fonetika: 1. Tovushlarning qanday hosil bo'lishini o'rganadi. 2. Ovozni hosil qiluvchi nutq a'zolari (til, lab, tanglay, ovoz boylamlari) faoliyatini tahlil qiladi.

Akustik fonetika: 1. Tovushlarning fizik xususiyatlarini o'rganadi (masalan, chastota, amplituda, tebranishlar). 2. Ovoz to'lqinlari sifatida tovushlarning spektral xususiyatlarini tadqiq qiladi.

Auditor (perseptiv) fonetika: 1. Inson qanday qilib nutq tovushlarini qabul qilib, qayta ishlashini o'rganadi. 2. Tovushlarni idrok qilish jarayoni va eshituv sezgilari haqida tadqiqot olib boradi.

Fonologiya: 1. Tovushlarning til tizimidagi funksiyasini o'rganadi. 2. Ma'no farqlovchi birlik sifatida fonemalarni tahlil qiladi. Bu qismlar birgalikda tilni mukammal egallash va samarali muloqotni amalga oshirish imkonini beradi.

Bilimlarni individuallashtirish orqali o'quvchilarda lingvistik kompetensiyalarni shakllantirish ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. O'quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish orqali ta'lim jarayonini shaxsiylashtirish, ularning tilni o'rganish va undan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Differensial yondashuv, interaktiv metodlar va texnologiyalardan foydalanish kabi usullar orqali o'quvchilarning lingvistik kompetensiyasini shakllantirish, ta'lim sifatini yaxshilash va o'quvchilarning bilim olish jarayonini qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, o'qituvchining roli, ta'lim muhitini yaratish va o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish kabi omillar ham ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, bilimlarni individuallashtirish orqali lingvistik kompetensiyalarni shakllantirish, o'quvchilarning tilni o'rganish va undan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

ADABIYOTLAR.

1. Xasanovna, M. S. . (2023). THE BASIC ASPECTS AND CHALLENGES OF TEACHING VOCABULARY FOR THE EFL LEARNERS . Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence, 2(5), 46-50. Retrieved from <https://univerpubl.com/index.php/horizon/article/view/1359>

2. Maxkamova Shahlo Xasanovna. (2023). THE NOTION OF COMPETENCE IN TEACHING AND LEARNING ENGLISH LANGUAGE. Proceedings of

International Conference on Modern Science and Scientific Studies, 2(5), 13-17. Retrieved from <https://econferenceseries.com/index.php/icmsss/article/view/1979>

3. Maxkamova Shaxlo Xasanovna. (2024). ENHANCING VOCABULARY PROFICIENCY OF B1 LEVEL ESL STUDENTS. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10810936> Zenodo

4. Maxkamova Shakhlo Xasanovna Teacher at Alisher Navo'i Tashkent State University of Uzbek language and Literature. (2024). THE METHOD OF TEACHING ENGLISH IN ENGLISH CLASSES THAT MAKES USE OF ENGAGING EXERCISES, ROLE PLAYS, AND LANGUAGE SKILLS. Research Focus International Scientific Journal, 3(5). <https://doi.org/10.5281/zenodo.11366031>

5. Yusupova, N., [Nigmatovna]. (2023). Zamonaviy ta'limning samarali usullari va komponentlari. O'zbekiston Til Va Madaniyat, 2023/3(2181-922x), 21.

6. Yusupova, N. (2021b). ZAMONAVIY O 'QITISH METODLARIDA ROL O 'YINLARINI KENG QO 'LLANILISHI: WIDE USE OF ROLE GAMES IN MODERN TEACHING METHODS. FAN, TA'LIM VA AMALIYOTNING INTEGRASIYASI, 2(2181-1776), 2. <https://journal.bilig.uz/isepsmj/article/view/1013/981>

7. Yusupova, N. (2021a). ROLLI O'YINLAR VOSITASIDAN ZAMONAVIY O'QITISHDA SAMARALI FOYDALANISH METODIKASI: WIDE USE OF ROLE GAMES IN MODERN TEACHING METHODS. INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL, 2, 115-122.

<https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=14643726307165109744&btnI=1&hl=ru>

8. Yusupova, N., [Nigmatovna]. (2023b). PEDAGOGIK TA'LIM KLASTERI MUHITIDA ARALASH TA'LIMNI QO'LLASH TEXNOLOGIYASI. Innovative Development in Educational Activities, 2(19), 5. <https://openidea.uz/index.php/idea/article/view/1699/2717>

9. Radjabova Jayron Ikram qizi. (2024). THE COMPREHENSION OF AUTHENTIC MATERIALS IN ENGLISH CLASSES [Data set]. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14495548>

10. Nasiba Mirzayeva Bakhtiyar kizi. (2024). THE USE OF MODERN TECHNOLOGIES IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE [Data set]. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14495594>

11. Ataulayeva Sitorabonu. (2024). A Comparative Analysis of Short Story Traditions in Uzbek and English Literature: Cultural, Structural, and Thematic

Differences. International Journal of Formal Education, 3(12), 37–42.
Retrieved from
<http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe/article/view/4034>

12. Ataulayeva, S. (2024). THE STORY AS A GENRE OF LITERATURE.
Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 4(6), 14–17.
извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/33062>